

Rafał Wójcicki *

(Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie)

Znaczenie świadectw kwalifikacyjnych w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa

Znaczenie dokumentu świadectwa kwalifikacyjnego, bądź inaczej mówiąc świadectwa wiarygodności, ma zasadnicze znaczenie w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa w kwestii upewnijającej sędziów co do wiarygodności i prawdomówności stron, zwłaszcza świadków. Chodzi o fakt gdy w materiale dowodowym wystąpi niejasność lub są przesłanki bądź jakiegokolwiek znamiona naprowadzające sędziego na podejrzenia, że któraś ze stron procesowych bądź świadkowie postępują się kłamstwem.

Świadectwo kwalifikacyjne to nic innego jak dowód mający potwierdzić wiarygodność stron, zwłaszcza świadków. To dokument sporządzany przez osobę publiczną, osobą kompetentną (np. przez proboszcza, który reprezentuje wiernych na forum społecznym lub wobec hierarchów urzędów kościelnych). Jest to jeden z dokumen-

---

* Mgr; w latach 2003–2009 studiował prawo kanoniczne na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Pracę magisterską napisał pod kierunkiem ks. prof. Janusza Gręźlikowskiego (*Symulacja zgody małżeńskiej w wyrokach Trybunału Metropolitalnego Warszawskiego w latach 1990–1993*). Od 2006 r. jest członkiem Stowarzyszenia Kanonistów Polskich. W roku akademickim 2009/2010 odbył kurs doktorancki na UKSW. Od grudnia 2009 r. jest adwokatem zatwierdzonym przy Sądzie Metropolitalnym Warszawskim. Przygotowuje rozprawę doktorską pt. *Symulacja zgody małżeńskiej w wyrokach Trybunału Metropolitalnego Warszawskiego pod rządami Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*. Prezes Stowarzyszenia Towarzystwo Ponad Podziałami (od III 2010); członek Korpusu Adwokatów Kościelnych w Polsce (od IV 2010); adwokat kościelny przy Sądzie Biskupim w Sosnowcu (od 2013 r.). W 2013 r. ukończył prawo w Szkole Wyższej Psychologii Społecznej. Autor 3 artykułów.

tów, jeśli nie najważniejszy, świadczący o wiarygodności zeznań stron i świadków w procesie dowodzenia podczas stwierdzenia ewentualnej nieważności małżeństwa w momencie przesłuchiwania.

W przypadkach sprawiających wątpliwości w zakresie wiarygodności i prawdziwości, sędziowie powinni i najczęściej czynią to, co zawarte jest w kan. 1572 KPK, czyli żądają przedstawienia świadectwa kwalifikacyjnego sporządzonego przez proboszcza parafii.

Termin świadectwo, samo w sobie jest dokumentem wydawanym przez urzędy, instytucje państwowe, kościelne stwierdzające ważność i wagę potwierdzonego dokumentu dotyczącego ważnych kwestii, np. świadectw o niemoralnym prowadzeniu się obywatela, obecnie to świadectwo o niekaralności wydawane przez Krajowy Rejestr Karny, świadectwo szkolne, świadectwo czy akt: urodzenia, zgonu, małżeństwa. Taki urzędowo poświadczony dokument ma moc prawną. Zawiera w sobie wszystkie szczegóły dotyczące osoby czy rzeczy. Owy dokument poświadczający wspomniany fakt zaobserwowany bezpośrednio. Kwalifikacyjne, kwalifikowane, czyli przyporządkowane czy to określonej grupie czy zasadom po niejako dokonanej weryfikacji.

Sporządzanie świadectw kwalifikacyjnych osób występujących w sądzie w charakterze stron czy świadków oparte jest o metody bezpośrednie i pośrednie. Metoda bezpośrednia zachodzi wtedy gdy proboszcz osobiście przeprowadza rozmowę, wywiad z konkretną osobą, według postawionych pytań jakie otrzymuje z sądu, które między innymi zawierają podanie danych o osobie, o jej środowisku, faktycznie to niezbędna wiedza, bo każda osoba wywodzi się z jakiegoś środowiska i niejednokrotnie pozostaje pod jego wpływem. Pośrednia, dokonana poprzez wywiad niejako środowiskowy czy opinię osób trzecich. Proboszcz powinien znać środowisko, obszar ludzi, wśród których pracuje¹.

Najczęściej pytania dotyczą podanych treści i brzmienia następująco:

1. *Czy spełnia obowiązki religijne?, czyli czy uczęszcza na Mszę św., korzysta z sakramentów świętych, uczestniczy w życiu parafii.*
2. *Czy prowadzi się nienagannie pod względem moralnym?, a więc, czy*

żyje w związku sakramentalnym, jeśli jest osobą niesamotną, czy w opinii społeczeństwa nie uchodzi za osobę lekko traktującą życie.

3. *Jaką posiada opinię wśród wiernych?, czyli jak postrzegają osobę będącą inni wierni, czyli tu musi być wywiad środowiskowy.*
  4. *Czy jest prawdziwym?, to jest trudne pytanie, bo nikt o sobie nie powie źle. O prawdziwości osoby można powiedzieć wtedy, gdy znana jest od wielu lat i w różnych sytuacjach. To pytanie jest względne w swojej treści. Zatem odpowiedzi w tym pytaniu trzeba szukać w pozostałych treściach pytań wnikając w ich sens i wiążąc fakty.*
  5. *Czy posiada pełną zdolność oceny, faktów i sytuacji?, tu również odpowiedź zawarta jest we wcześniejszych odpowiedziach, odpowiedziach samego zainteresowanego oraz w sugestjach wynikłych z wywiadu.*
  6. *Wreszcie – Uwagi, tu kapłan badający penetra, z jego słów, gestów oraz sugestii osób innych.*
- Należy zaznaczyć, iż wydanie oceny o osobie przez kapłana jest o wiele łatwiejsze w miejscowościach małych, gdzie praktycznie wszyscy wszystkim o sobie wiedzą. Proboszcz zna swoich parafian, przynajmniej tak powinno być. O wiele trudniejsze jest to w wielkich aglomeracjach, zwłaszcza przy dużym napływie ludzi, przy ciągłej rotacji mieszkańców. Jest to dzisiaj uważane za normę; zresztą zawsze tak było, że ludzie szukając pracy, zmieniali miejsca pobytu.
- W „Instrukcji o zobowiązaniu do pomocy sądowej w parafii” w diecezji legnickiej, w § 2 podano, iż w myśl norm ogólnych prawa kanonicznego sama władza sądowicza nie może być delegowana w tym, co dotyczy czynności przysługujących wyłącznie sędziemu, a więc prowadzenia procesu i jego rozstrzygnięcia. Jednak w myśl kan. 1558 § 3 oraz 1561 KPK, sędzia przewodniczący może delegować proboszcza do przeprowadzenia pewnych czynności związanych z instrukcją sprawy, np. gromadzenia dowodów, przesłuchania. Owy zakres czynności, może być zlecony proboszczom przez sąd kościelny w ramach pomocy sądowej.
- W trakcie trwania procesu, sędzia przewodniczący ma prawo zwrócić się do proboszcza o pomoc w dopełnieniu następujących czynności:

- dostarczeniu protokołu przedślubnego badania kanonicznego nupturientów wraz z załącznikami;
- przesłuchaniu strony procesu lub świadków, którzy z poważnych przyczyn nie mogą stawić się na przesłuchanie w sądzie kościelnym;
- wystawieniu tzw. świadectwa wiarygodności według wzoru dla osób biorących udział w procesie;
- dokonaniu adnotacji o prawomocnym wyroku w księgach parafialnych;

- w wyjątkowych sytuacjach sąd może zwrócić się o pomoc w ustaleniu miejsca zamieszkania osoby zgłoszonej w sądzie.

W kwestii świadectwa kwalifikacyjnego, wspomniany już proboszcz, jeśli będzie miał zlecone wydanie takiego świadectwa, powinien sporządzić je na formularzu przekazanym przez sąd, udzielając w nim odpowiedzi na zawarte w nim pytania. Świadectwo powinno być sporządzone w oparciu o własną wiedzę zasięgniętą od parafian przy zachowaniu absolutnej dyskrecji, z naniesieniem własnych uwag, jeżeli takie mają miejsce. Odpowiedzi powinny być pełne, nie zaś ograniczające się do skrótowych tak – nie².

Kanon 1572 KPK stanowi niejako o wytycznych, iż przy ocenie zeznań, sędzia, żądając w razie potrzeby świadectw kwalifikacyjnych, winien wziąć pod uwagę:

- jaki jest stan osoby i jaka jest jej uczciwość;
- czy zeznanie jest na podstawie bezpośredniego kontaktu z osobą (widzenia i słyszenia), czy opiera się na pogłoskach lub na słyszeniu od innych osób;
- czy osoba jest wierząca i praktykująca, jak rozumie wiarę czy ma charakter stały i odpowiedzialny czy też zmienny, niepewny, chwytliwy, wpływowy;
- czy opinia potwierdzona jest przez inne elementy dowodowe.

Znaczenie świadectwa kwalifikacyjnego wyraźnie określa kan. 1573 KPK, w którym prawodawca mówi, że zeznanie świadka nie może być

pełnym dowodem. Pełny dowód uzyskuje się od wiarygodnego świadka, którego wiarygodność potwierdza świadectwo kwalifikacyjne. Zatem osoba, która uzyskuje pozytywne świadectwo kwalifikacyjne jest uznawana za osobę wiarygodną, a w związku z tym mogącą być traktowaną jako prawdziwą.

Również kan. 1679 KPK, stanowi: jeśli nie ma skądinąd pełnych dowodów, sędzia dla oceny zeznań stron według przepisu kan. 1536 KPK, powinien się posłużyć, jeżeli to możliwe, świadkami co do wiarygodności samych stron, oprócz innych poszlak i wskazówek: zarówno na powódzie, jak i stronie pozwanej spoczywa obowiązek udowodnienia swoich twierdzeń. W sprawach spornych dotyczących dobra publicznego nawet zgodne twierdzenia stron nie zwalniają z obowiązku przedstawienia właściwych dowodów, jak wymaga prawo³. Przyznanie się sądowe i oświadczenie strony mogą mieć moc dowodową na mocy kan. 1536 KPK, podlegającą ocenie sędziowskiej na tle okoliczności sprawy. Moc dowodowa może być uzyskana tylko wtedy, gdy docho- dzą inne elementy, wzmacniające dokonane przyznanie się lub oświadczenie stron.

Instrukcja procesowa *Dignitas conubii* precyzuje, że te „inne elementy” dowodowe nie mogą być zaczerpnięte z samej deklaracji lub przyznania się strony⁴. Znikoma jest moc dowodowa przyznania się lub oświadczenia stron w sprawach o nieważność małżeństwa, gdy występuje sprzeczność w materiale dowodowym, lub wątpliwa wartość dowodowa. Jeżeli nie ma pełnych dowodów, sędzia ma prawo, a wręcz obowiązek posłużyć się świadkami co do stwierdzenia wiarygodności stron. Gdy z dowodu pomocniczego ze świadków, wskazana zostanie pełna wiarygodność stron, wtedy twierdzenie może nabrać pełnej mocy dowodowej, tym bardziej gdy zostaną potwierdzone przez poszlaki i wskazówki. Poszlaki stanowią fakty pewne, wskazujące na istnienie faktu będącego przedmiotem dowodzenia.

³ Por. KPK, kan. 1526 § 2 oraz 1536 § 2.

⁴ Por. T. Rozkrut, *Komentarz do instrukcji procesowej Dignitas conubii*, San- domierz 2007, s. 258.

² Por. *Instrukcja o zobowiązaniu do pomocy sądowej w parafii*, [w:] *I Synod Diecezji Legnickiej (2007–2012)*, t. 1, Legnica 2012, s. 272–273.

Odwolanie się do świadków co do potwierdzenia wiarygodności stron, stanowi dowód pomocniczy, wynikający z braku wystarczających dowodów, bo przedmiotem dowodzenia jest wiarygodność stron. Świadkowie mogą być powołani przez strony, ale mogą być również powołani z urzędu. Powinni być wiarygodni i dobrze znać strony szczególnie w zakresie przedślubnym, aby osąd był umotywowany prawdziwymi argumentami. Nie poparte zaś argumentami twierdzenia świadków na temat wiarygodności stron, dokonane podczas zwoływania przestuchania, nie stanowią pewności dowodowej. Dopuszczenie dowodu pomocniczego w sprawach dotyczących stwierdzenia nieważności małżeństwa ma istotne znaczenie z uwagi na naturę tych spraw, dotyczącą często faktów znanych wprost jedynie stronom. Dotyczy to nie tylko impotencji ale także symulacji czy innych wad zgody⁵.

Proces o stwierdzenie nieważności małżeństwa opiera się na zbieraniu argumentacji i ich zasadności, czyli udowodnieniu ich prawdziwości przy logicznych związkach przyczynowo-skutkowych.

Prawdziwe dowody, to takie, które podczas analizy materiału dowodowego będą spójne logiczne i ujednolicone w kontekście zeznań stron i świadków. Oczywiście sędziowie powinni brać pod uwagę zmówienie się uczestników procesu, zatem powinni być wyczuleni na kłamstwa, które mogą być przekazywane jako prawdziwe. Strony często przyjmują jeden front działania, by osiągnąć cel, czyli uzyskać stwierdzenie nieważności małżeństwa. W dzisiejszej dobie to często chęć zawarcia nowego związku. Tym bardziej sędziowie powinni mieć tzw. ograniczone zaufanie, gdyż dla dużej populacji spotęczenia sakrament małżeństwa niewiele znaczy, ale z uwagi na tradycję – zawierają małżeństwa.

Jeśli strony były zdolne fałszować zgodę małżeńską, to tym bardziej mogą fałszować fakty w sposób nie budzący podejrzeń. Ale przy głębszej analizie, chociaż jest to trudne, to nie niemożliwe, by dostrzec nieuczciwych petentów. Dlatego podczas procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa pomocne są opinie dodatkowe, o prawdomówności, wiarygodności i moralności stron, dokonane przez proboszcza

⁵ Por. J. Krukowski, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Poznań 2007, s. 347–348.

parafii, miejsca pobytu osoby, na podstawie świadectwa kwalifikacyjnego, co w znacznej mierze stanowi pomoc sądowni do ustosunkowania się co do pewności nie tylko sumienia, ale i przedstawianych faktów oraz wydania wyroku.

Sąd kościelny ma wyrokować w oparciu o zaprzysiężone zeznania przez strony procesowe i świadków. Są to osoby zazwyczaj nieznanne członkom trybunału. Dlatego oficjal sąd dla lepszej oceny żąda od proboszczów właściwych dla miejsca zamieszkania osób występujących w procesie, wydania urzędowej opinii o tychże osobach, czyli świadectwa kwalifikacyjnego. Świadectwo jak wspomniano, nie może być lakoniczne, nie zawierające żadnych treści. Musi być pisane szczerze i wyczerpująco z pełnymi opisowymi odpowiedziami z adnotacją uwag i na wysłanym przez sąd formularzu.

Świadectwo kwalifikacyjne zazwyczaj zawiera trzy grupy pytań: 1. o religijność (spełnianie obowiązków religijnych); 2. o moralność (życie moralne osoby, jego postępowanie, uczciwość, trzeźwość, pracowitość); 3. o prawdomówność (czy osoba mówi prawdę, czy jest skłonna do krzywoprzysięstwa, czy ma inne skłonności wrodzone czy nabyte). Proboszcz musi umieć słuchać i dochować tajemnicy. Występuje on niejako w roli osoby spotęczenia zaufania. Duszpasterz wystawiając świadectwo kwalifikacyjne, bierze poniekąd współodpowiedzialność za wynik procesu sądowego. Ogólnikowe i nieprawdziwe wystawienie świadectwa byłoby obciążeniem sumienia dla niego. Duszpasterz winien mieć świadomość, iż na jego ocenie będą opierać się sędziowie przy wydawaniu wyroku⁶. Jako ten, który współpracuje z sądem musi pisać szczerą prawdę, jednak prawda jest taka jaką usłyszy. Przyjmuje się, że świadectwa są wiarygodne, ale nikt nie przewidywa, czy osoba przestuchiwana powie prawdę, czy to podczas zeznań czy podczas sporządzanego świadectwa kwalifikacyjnego. Dlatego zasadnym jest zasięgnięcie opinii od osób trzecich, gdy są wątpliwości co do osób skierowanych przez Sąd Kościelny.

⁶ J. Gręźlikowski, *Duszpasterz a procesy o nieważność małżeństwa*, „Kronika diecezji Włocławskiej” 79 (1996) nr 11, s. 481.

W wypadku ujemnej oceny moralnej świadka, duszpasterz dla uniknięcia niepokoju w parafii, gdyby wiadomość o tym doszła do wiadomości wiernych, powinien prosić Sąd Kościelny, by świadectwo kwalifikacyjne potraktowane zostało jako poufne. Owe świadectwo to ważny element procesu, dlatego powinien być przesłany do sądu jak najszybciej, by uniknąć i tak już bardzo przedłużającego się procesu. Ważnie wypełnione świadectwo winno być opatrzone okrągłą pieczęcią parafialną z podpisem i datą wystawienia⁷.

Jak widać ten urzędowy dokument – mający wagę nadrzędną dla obiektywnego i zgodnego z sumieniem sędziów wydania wyroku – jest niezbędny. We wszystkich procesach kościelnych prawda musi być zawsze, od początku aż do wyroku, fundamentem, matką i prawem sprawiedliwości⁸. Sędzia musi stosować się do prawa kanonicznego poprawnie interpretowanego. Nie powinien zatem nigdy zapomnieć o ścisłym związku norm prawnych z nauczaniem Kościoła⁹. Tym bardziej, że dzisiaj instytucja małżeństwa jest poważnie zagrożona z uwagi na drugie nowe związki, rozwiązłość, dążenie do posiadania dóbr materialnych, co w znacznej mierze zaburza relacje w małżeństwie, a w efekcie prowadzi do rozstań. Lawinowo w ostatnich latach narasta tempo składania skarg powodowych w Sądach Kościelnych. Jednakże w wyrokach po skończonym trudnym i długim procesie widnieją negatywne orzeczenia, czyli stwierdzające, że małżeństwo zostało ważne i zawarte. Sędziowie trybunału powinni skoncentrować swą uwagę na kwestii dotyczącej odpowiedzi, jakie wartości chronione są w danym procesie¹⁰. Przedmiotem każdego procesu jest orzeczenie prawdy co do ważności lub nieważności konkretnego małżeństwa, a więc co do rzeczywistości stanowiącej fundament instytucji rodziny i w najwyższym stopniu dotyczący Kościoła i społeczeństwa¹¹.

⁷ Por. tamże, s. 482.

⁸ A. Pastwa, *Favor matrimonii i certitudo moralis (kan. 1608 § 4) strukturalne filary teologii procesu o nieważność małżeństwa*, „Prawo Kanoniczne” 54 (2011) nr 1-2, s. 217.

⁹ Por. tamże, s. 219.

¹⁰ Por. tamże, s. 225.

¹¹ Por. tamże, s. 228.

Każda wniesiona skarga domaga się bowiem indywidualnego podejścia sędziów – wolnego od rutyny i myślowych schematów wypracowania obiektywnej opinii, która będzie miała oparcie wyłącznie w procesowych faktach i dowodach. Sąd dochodzenie przez sędziów prawdy o małżeństwie wynika z procedur dowodzenia oraz kryteriów oceny dowodów, jednak nie wynika z tego jakakolwiek przesłanką usprawiedliwiająca bierne poddanie się literze prawa. Stąd też Jan Paweł II wskazał na kluczowe w kanonicznym procesie, stosowanie obok zasady pewności moralnej, umieszczanie także „zasadę wolnej oceny dowodów”¹². Jest to bardzo istotne z uwagi na ryzyko orzeczeń w kontekście nowatorskich, niespójnych i nieścisłych interpretacji¹³.

Dlatego nawiązując jeszcze do tak ważnego dokumentu jakim jest świadectwo kwalifikacyjne, traktowane jako dokument o wiążącym wiarygodnym znaczeniu, należy zwrócić uwagę na wspomniane osoby trzecie, jako źródło informacji czy same są wiarygodne, czy mają zdolność do samodzielnego i krytycznego myślenia, oceny faktów, czy potrafią zachować stronniczość w sprawie.

Wydanie świadectwa kwalifikacyjnego, uczestnictwo kapłana w przyjęciu zeznań przez trybunał delegowany, należy potraktować jako udział w realizacji odpowiedzialnej misji, sprawowania sprawiedliwości we wspólnotnie kościelnej, jak również w ustaleniu aktualnej pozycji kanonicznej zainteresowanej stronie procesowej¹⁴.

¹² Por. tamże, s. 242-243.

¹³ A. Pastwa, *Wzrost wartości prawno-instytucjonalnych narzędzi poszukiwania prawdy w procesie o nieważność małżeństwa w nurcie hermeneutyki odnowy zachowującej ciągłość*, „Prawo Kanoniczne” 55 (2012) nr 1, s. 62.

¹⁴ W. Wenz, *Kancelaria parafialna jako przestrzeń kościelnego posługiwania studium kanoniczno-pastoralne*, Wrocław 2008, s. 523.

* * *

The Importance of a Certificate of Qualification in Cases Concerning the Nullity of Marriage

This article dedicated to a certificate of qualification in cases concerning the nullity of marriage. Certificate, as the name suggests is to provide, on the likelihood of people (parties, witnesses) testifying in Court. As for the study of the witness, his truthfulness and found that you can rely on his opinion. This operation is assigned pastor of the parish in which he resides particular witness. At the discretion of the pastor is to assess a person designated by the court under the judicial assistance. Ways to obtain information about a person having obtained a certificate of credibility are evidence both direct and indirect. Direct means of a direct conversation and it contained questions referred by the Court. Indirect, is interviewed about a person obtained from other believers and environmental history.

All operations must be done in a way that is not an applicant is susceptible to ridicule and beyond ocular opinions. Hence, the parish priest is obliged to maintain strict confidentiality and treat the information as confidential. It requires a skillful, discreet conduct research people and the environment. So was the action must be returned as soon as possible to the Court, attached to the court proceedings, as supplementary evidence in the form of parties/witnesses.

The information is contained questions: whether the person the witness/hand, is truthful, devout, practicing. Is respects Christian values, what criteria guided in life.